

НАЛАЗ СКРИВЕНОГ БЛАГА

Апстракт: Налаз скривеног блага јесте стицање права својине покретних ствари на основу чињеница прописаних законом (право својине се не изводи из права претходника). Скривено благо чине вредне самосталне покретне ствари, по правилу, скривене у непокретности, тако дуго да се не може утврдити ко им је власник, а раније су биле у својини неког лица.

Институт налаза скривеног блага није уређен позитивним правом, а нацрт Законика о својини и другим стварним правима Србије из 2007. године, налаз блага регулише чл. 184 – 188. У овом раду аутор излаже појам скривеног блага, права и обавезе налазача блага и стицање права својине на том благу. Компаративном анализом испитује одредбе појединих великих европских грађанских кодификација које регулишу налаз скривеног блага. Критички оцењује садашње стање законодавства Србије (још увек важи Упутство Владе ФНРЈ о поступању са нађеним стварима из 1949. године које се аналогно примењује и на налаз блага), одредбе нацрта Законика о својини и другим стварним правима о налазу блага и, *de lege ferenda*, залаже се за усвајање појединих другачијих решења о овом институту.

Кључне речи: скривено благо, изгубљена ствар, упоредно право, домаћи правни извори.

1. Римско право

Налаз блага (*thesaurus*) је у римском праву сврставан у оригинаран начин стицања права својине. Романисти су сагласни да је благо увек покретна ствар веће вредности (драгоцености) која је тако дуго била сакривена да се не може утврдити њен власник.¹ Они се, међутим, разилазе у одговору на питање: у којој ствари су сакривене покретне ствари веће вредности – у непокретној или покретној ствари да би имале својство блага? Једни сматрају да римско право има у виду благо сакривено у непокретностима (закопано у земљи или узидано у зграду)², други то изричито не истичу, али говоре о туђем земљишту (тј. непокретностима)³, а трећи допуштају могућност да благо буде сакривено и у некој покретној ствари.⁴

Такође, није потпуно јасно да ли је благо ничија ствар, као што то изричито истичу једини романисти⁵ или се ова околност занемарује од других романиста, који, ипак, налаз блага (*thesaurus*) сврставају у случајеве прибављања ствари окупацијом.⁶ Чини се прихватљивим друго мишљење које налаз блага не убраја у окупацију него у посебан облик оригинарног стицања права својине⁷ иако Јустинијаново право

1 Аранђеловић Драгољуб, *Предавања из римског права*, Геца Кон, Београд, 1938, страна 175; Пухан Иво, *Римско право*, Научна књига, Београд, 1970, страна 219; Драгомир Стојчевић, *Римско приватно право*, Савремена администрација, Београд, 1985, страна 154; Хорват Маријан, *Римско право*, Школска књига, Загреб, 1974, страна 137; Станојевић Обрад, *Римско право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1997, страна 205; Мирослав Милошевић, *Римско право*, Номос, Београд, 2005, страна 228.

2 Хорват Маријан, *op. cit.*, страна 137; Станојевић Обрад, *op. cit.*, страна 205;

3 Riter Arnsts od Arnesberga, *Pandekte или данашње римско право*, књига друга – стварно право, Краљевска српска државна штампарија, Београд, 1892, стр. 364 – 367; Пухан Иво, *op. cit.*, страна 219; Мирослав Милошевић, *op. cit.*, страна 228.

4 Аранђеловић Драгољуб, *op. cit.*, страна 175; Драгомир Стојчевић, *op. cit.*, страна 152.

5 Riter Arnsts od Arnesberga, *op. cit.*, страна 364; Аранђеловић Драгољуб, *op. cit.*, страна 175.

6 Салковски Карло, *Институције с историјом римског приватног права*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд, 1894, страна 257; Драгомир Стојчевић, *op. cit.*, страна 152; Станојевић Обрад, *op. cit.*, страна 205; Милошевић Мирослав, *op. cit.*, страна 228.

7 Puhán Ivo, *op. cit.*, страна 219; Horvat Marijan, *op. cit.*, страна 137.

говори о благу као давнашњој остави неког новца „о коме нико више не ништа не памти, тако да и нема више власника“.⁸

Према Хадријановој одлуци и Јустинијановом праву, ако неко нађе скривено благо на свом земљишту оно припада налазачу. Такође, налазачу припада благо које је он случајно пронашао у посвећеном земљишту или у земљишту на коме се налази гроб („...*si quis in sacro aut in religioso loco fortuito casu invenerit*“ Just. Inst. 2,1,39).⁹

Ако је неко нашао благо у туђем земљишту, случајно, не радећи на томе, половина блага припада власнику тог земљишта, а друга половина налазачу. Ово правило се не примењује на лице које је намерно тражило благо или супротно забрани власника земљишта или ако се служило чаролијама. У тим ситуацијама благо је у целини постајала својина власника земљишта. Ако неко нађе благо у земљи која припада Цезару, половина припада налазачу, а половина Цезару. Исто правило важи ако је неко нашао благо које припада граду или фиску – половина припада налазачу а половина припада фиску или граду.¹⁰

2. Израз „скривено благо“

У књижевном и народном језику израз благо има у виду покретну, скривену и драгоцену ствар. Драгоцену ствар је „велике вредности, значаја, која се веома цени“, а драгоценост, сходно томе, је: „1. својство онога што је драгоцено, велике вредности, значаја; велика новчана

8 Д. 41.1.31.1. (*Paulus libro trigensimo primo ad edictum*). „*Thesaurus est vetus quaedam deposito pecuniae; cuius non extat memoria ut iam dominum non habeat: sic enim fit eius invenerit, quod non alterius sit. Alioquin si quis aliquid vel lucre causa vel metus vel custodiae condiderit sub terra, non est thesaurus; cuius etiam furtum fit*“. Даниловић Јелена, Станојевић Обрад, *Текстови из римског права*, Службени лист СЦГ, Београд, 2003, страна 175. У овом тексту је благо на латинском означено као „*thensaurus*“ или као „*thesauros*“ (у следећем пасусу). Нешто другачије овај текст преведен је у књизи Карајовић Емилије, *Извори римског права*, Правни факултет у Крагујевцу, Крагујевац, 1998, страна 228, али је и у њему благо у латинском оригиналу означено „*thensaurus*“ и „*thesauros*“. Латинска реч за благо је „*thesaurus*“, што смо прихватили у овом раду – Види: Ђорђевић Јован, *Латинско – српски речник*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1997 (репринт издања из 1886), страна 1512; Divković Mirko, *Latinsko – hrvatski rječnik*, reprint iz 1980, sa izdanja od 1900, Zagreb, страна 1068.

9 Карајовић Емилија, *op. cit.*, страна 228.

10 Даниловић Јелена, Станојевић Обрад, *op. cit.*, стр. 175. и 176.

вредност, скупоценост“; „2.б. оно што има велику новчану вредност, скупоцен предмет (обично украс, накит)“¹¹. Благо у нашем језику првенствено означава „а. новац, паре“; „б. лежећи, непродуктиван, тезауриран новац“¹². У старијим изворима, израз „благо“ имао је у виду „добро, добра, имање, рјеђе значи само анималиа, пецус¹³, марха, стока, живина“¹⁴. Данас се као синоними за благо употребљавају изрази: новац, паре, драгоцености, накит, ризница, адиђар¹⁵. Својство блага има „већа количина новца“, који може бити кован, ливен или начињен од специјалног папира „који служи у обрту, као средство плаћања“¹⁶. Паре значе што и новац; драгоцености је све што се веома цени као материјално добро, „у овом смислу накит од скупог материјала и особито златан и сребрн новац, поглавито обрађен као накит у огрлицама, на рукама и сл.“, адиђар значи као и накит, „новац у накиту, као накит“¹⁷, док ризница фигуративно значи исто што и „благо, новац, збирка драгоцености, на шта је прешло значење од оставе, спремишта у коме се чувао и новац“¹⁸. Из израза благо изведена је и реч „благајна“ – „ковчег, скриња, ормар или преграђен простор од дрвета или метала под заклопом у коме се чува новац, хартије од вредности, важни документи, особито новчани, па и драгоцености“¹⁹.

11 *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књига IV, Српска академија наука и уметности, Институт за српскохрватски језик, Београд, 1966, страна 694.

12 *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књига I, Српска академија наука и уметности, Институт за српскохрватски језик, Београд, 1959, страна 601.

13 Латинска реч *pecunia, ae, f (pecus)* значи „имање, иметак у опште (јер је у прастаро доба сво богатство било у стоци)“, али и „новац, сума новца“ – види Ђорђевић Јован, *op. cit.*, страна 1050.

14 Карацић Вук; *Српски рјечник*, Просвета, Београд 1969, фотокопија Вуковог издања из 1818, године, страна 35; Mažuranić Vladimir, *Pravno – povjesni rječnik*, prvi dio, Informator, Zagreb, 1975, reprint izdanja Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1908 – 1922, страна 5.

15 Лалевић Миодраг, *Синоними и сродне речи српскохрватскога језика*, Фототипско издање Лексикографског издања – Свезнање, Београд, Нолит, 2004, страна 55.

16 Лалевић Миодраг, *op. cit.*, страна 55.

17 *Ibidem.*

18 *Ibidem.*

19 *Ibidem.*

Благо, према томе, означава првенствено вредну (драгоцену) покретну ствар која је непродуктивна и која се чува.

Израз „скривен“ је „1. трпни придрв од скрити (се), 2. прикривен“, реч „скровит“ значи „а. сакривен, склоњен; сигуран - место; б. забачен, забит – крај“, док „скровиште“ има у виду „1. скровито, заклоњено место; тајно место где се неко или нешто скрива, скривалиште“²⁰, *thesaurus*, тј. скровито место, „схраниште скровито, благајна“²¹.

3. Изгубљена ствар и скривено благо

Изгубљена ствар је против воље држаоца изашла из његове фактичке власти, тако да он не зна где се та ствар налази. Може се изгубити само покретна ствар. Од изгубљене ствари (која више није у државини лица које је ствар изгубило) разликује се затурена (заметнута) ствар. Затурена ствар није изашла из државине њеног титулара али он не зна где се тачно та ствар налази. Тако су затурена клешта у радионици мајстора који има много алата. Клешта су у радионици и мајстор би их могао наћи ако би, на пример, претражио целу радионицу.

Ствар је изгубљена и ако је заборављена (у позоришту, у хотелу, такси возилу, на железничкој станици, у возу, у аутобусу, авиону, итд.). На тај начин престала је државина њеног титулара. Супротно томе, сагласно раније владајућој субјективној концепцији државине, у старијој правној науци је истакнуто супротно мишљење – да ствар која је негде заборављена није изгубљена због тога „што јој *није државина* досадањег јој држаоца сасвим престала, јер у њега траје *намера* да је као *своју* држи (*animus possidendi*; параграф 210)²².

Свар украдена неком лицу, такође, није више у његовој државини. Крађа настаје инкриминисаном радњом другог лица, а губљење ствари радњом или нерадњом титулара те ствари. Ствар коју је власник изгубио, загубио или му је украдена, није самим тим престала бити његова својина. Због тога настаје обавеза налазача да без одгађања ту

20 *Речник српскога језика*, Матица српска, Нови Сад, 2007, страна 1233.

21 Маџурањич Владимир, *op. cit.*, други дио, страна 1319.

22 Ђорђевић Андра, Налазак изгубљених ствари и блага, *Архив за правне и друштвене науке*, број 1-2/2006, страна 265.

ствар преда оном ко ју је изгубио, односно власнику ствари, ако по знаковима на ствари или из других околности може за њега сазнати.²³

Изгубљена ствар може постати скривено благо ако је ималац ствари ствар сакрио (узидао, закопао, одложио у пећину или другу рупу у земљи и сл.) на неко место „па је то место заборавио или је умро, а ником га није показао“.²⁴ Сходно томе, истакнуто је да је налаз скривеног блага посебан случај налаза изгубљених ствари.²⁵

За разлику од изгубљене, затурене (заметнуте, загубљене) ствари које су и даље у својини власника, за нађено скривено благо се више не може утврдити ко је власник ствари јер су биле тако дуго скривене да се сматра да више немају власника.

4. Обележја скривеног блага

Благо чине покретне ствари. Може се састојати и од само једне ствари која испуњава остала обележја да би била благо. По правилу, благо се састоји од више ствари. Тада се све ствари које чине благо имају својство збирне ствари (*universitas rerum*), без обзира да ли су истоврсне или разноврсне. Независно од броја појединих одвојених ствари у благу (*universitas rerum distantium*) закони благо третирају као целину и одређују им исту правну судбину.

Само покретна ствар, сходно својој природи, може бити сакривена - закопана, зазидана, уграђена или уметнута у неку другу ствар и сл.²⁶ Својство блага имају и ствари које се налазе на броду који је потпљен услед олује, у нападу пирата, у ратним догађајима и сл. због тога што

23 Ово решење усвајају: члан 120. став 1. Закона о стварним правима Републике Српске - ЗСП („Службени гласник РС“, бр. 124/2008 и 58/2009 и члан 134. став 1. Закона о власништву и другим стварним правима Републике Хрватске („Службене новине РХ“, бр. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 129/00 и 114/01). Слично решење усвојио је и члан 178. Нацрта Законика о својини и другим стварним правима Србије из 2007. године.

24 Ђорђевић Андра, *op. cit.*, страна 265.

25 Визнер Борис, Грађанско право, Вјесник, Загреб, страна 270.

26 Закон о стварним правима Републике Српске је налаз блага регулисао у оквиру одељка IV – Право својине на покретностима (чл. 108 – 125).

су драгоцене или су то постале протеком времена.²⁷ Наиме, да ли су драгоцености скривене цени се по објективном критеријуму.²⁸

Својство покретне ствари и блага драгоцености задржавају и ако су се, због протека времена, помешале или спојиле са непокретношћу (благо је узидано у зид куће, убачено у пећину и зацементирано или затрпано камењем и сл.), али тако да се могу одвојити од непокретности. Покретне ствари које су чврсто спојене са непокретностима тако да су изгубиле своју самосталност постају саставни део непокретности и немају обележја блага (антички мозаик у поду или зиду неке грађевине, барљефи и сл.²⁹).

У правној литератури се истиче да је благо само она покретна ствар или ствари које су скривене, те да руда драгоценог метала, „случајно пронађена није благо: она је део земљишта, у којем је нађена“³⁰. Скривање је вољна радња човека. Благо и јесте најчешће скривено радњом човека али оно може бити скривено и природним догађајима (земљотрес, ерупција вулкана, цунами, удар ледене санте која је потопила Титаник, олуја и сл.). У тим ситуацијама радња човека није била усмерена на скривање драгоцености. Те ствари су наведеним догађајима изгубљене. Доцније пронађене драгоцености су благо чак и када у време предузетих радњи на скривању односно у време догађаја због којих се не зна њихов власник, оне нису биле драгоцене него су то постале протеком дугог времена (новчићи који потичу из античког периода, феничанске уљне лампе или грчке амфоре из другог века наше ере итд.). Својство блага имају и оне драгоцене ствари чији су власници, у време када су потопљене у море или у дубоку реку, знали

27 Тако је у дневном листу „Блиц“ од 12.05.2010 (издање за Србију) пренесена Тањугова вест да су британски истраживачи пронашли олупину грчког брода потонулог у Јадранско море крај хрватског летовалишта Цавтата са вредним античким благом. Реч је првенствено о грчким амфорама из другог века наше ере. Британски лист „Дејли телеграф“ тврди да амфоре вреде око пет милиона британских фунти на црном тржишту.

28 Гавелла Никола, Јосиповић Татјана, Глиха Игор, Белај Владо и Стипковић Златан, *Стварно право*, Информатор, Загреб, 1998, страна 376; Рашовић Зоран, *Стварно право*, Правни факултет у Подгорици и Службени гласник СЦГ, Београд, 2005, страна 178.

29 Перић Живојин, *Стварно право*, Народна штампарија, Београд, 1920, страна 38.

30 Ђорђевић Андра, *op. cit.*, страна 266.

где се оне налазе, али нису имали техничке могућности да их више пронађу.

Израз „скривено благо“ би требало, стога, тумачити екстензивно – он не обухвата само благо које је неко закопао, зазидао итд. са циљем да га сакрије (истакли смо да то не мора бити увек случај), него првенствено има у виду благо које није отривено (скривено је јер се за њега не зна), за разлику од откривеног, пронађеног блага које може бити у мезеју, у продајној галерији или другом месту за продају пронађеног блага).

Према томе, благо су и оне ствари које нису сакривене са циљем да се не могу пронаћи, ако су, због догађаја, постале скривене односно недоступне тако да се тешко могу пронаћи.

Благо су само оне покретне ствари за које се основано претпоставља да су биле у нечијој својини. Сходно томе, својство блага немају оне ствари које нису биле ни у чијој својини као што су метеорити пали на земљу, кости диносауруса и сл.³¹

Руда драгоценог метала саставни је део непокретности у којој је откривена. Пошто није покретна ствар не може имати својство блага.³²

У правној литератури усвојен је једногласан став да драгоцености које су нађене у непокретности имају својство блага (ако су за то испуњене и остале претпоставке). Спорно је, међутим, да ли имају својство блага драгоцене ствари које су биле сакривене у покретној ствари. По мишљењу једног дела правних писаца, својство блага имају и драгоцености које су сакривене у покретној ствари (на пример, драгоцености су биле сакривена у шупљој ноzi неког старог стола, довратку, или ушивена у поставу старе фотеле и сл). Истиче се да је битно да се тој ствари не може наћи сопственик, а не да ли је она

31 Види: Гавелла Никола, Јосиповић Татјана, Глиха Игор, Белај Владо и Стипковић Златан, *op. cit.*, страна 376.

32 Види: Перић Живојин, *op. cit.*, страна 38. Руде представљају природно богатство. Природна богатства, добра за које је законом одређено да су од општег интереса и имовина коју користе органи Републике Србије у државној су имовини (члан 87. став 1. Устава Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 98/2006). Тако су Законом о рударству („Службени гласник РС“, бр. 44/95 и 34/2006), поред осталог, прописани услови и начин експлоатације минералних сировина, као природног добра у државној својини).

сакривена у покретној или непокретној ствари.³³ Такво решење изричито прихвата и члан 723. Швајцарског грађанског законика (Code civil Suisse из 1907) – CCS.

Према мишљењу другог дела правних писаца покретне ствари које су дуго времена биле сакривене у другој покретној ствари нису благо него делови те самосталне покретне ствари. Сходно томе, претпоставља се да су покретне ствари (драгоцености) у својини лица које је и власник покретне ствари у којој су сакривене.³⁴ Решење по коме драгоцености морају бити скривене у непокретној ствари да би имале својство блага не би, међутим, одговарало животу. Догађа се да се не може утврдити ко је власник покретне ствари у које су драгоцености сакривене. Тада се по правилима предвиђеним за налаз скривеног блага не би могло стећи право својине. Могуће је да су драгоцене ствари биле утиснуте у шупљину дрвета, које је доцније посечено и од њега направљен масивни сто или неки други предмет, али да је, због протекла времена, непознат и власник таквог стола.

5. Скривено благо у грађанским законцима који су важили у првој Југославији

Грађански законици који су важили у првој Југославији дефинишу благо. Појам „благо“ коришћен је на територијама на којима је важио ОАГЗ и у Општем имовинском законуку за Књажевину Црну Гору из 1888 (ОИЗ). Српски грађански законик из 1844 (СГЗ) говори о „соковрешту“ или скривеном благу.

Општи аустријски грађански законик из 1811 (ОАГЗ) дефинише скривено благо: „Ако (се) ствари откривене састоје у новцу, накиту или иним драгоценостима, које су тако дуго лежале сакривене, да се њихов пријашњи власник више сазнати не може, тад се зову оне благо. Откриће блага јавиће поглаварство мјесно начелству земаљском“ (параграф 398).

³³ Марковић Лазар, *Грађанско право*, прва књига, Народна самоуправа, Београд, 1927, страна 423; Стојановић Драгољуб, *Стварно право*, Правни факултет, Крагујевац, 1998, страна 147; Ђорђевић Андра, *op. cit.*, страна 266; Перић Живојин, *op. cit.*, страна 38.

³⁴ Гавелла Никола, Јосиповић Татјана, Глиха Игор, Белај Владо и Стипковић Златан, *op. cit.*, страна 376; Рашовић Зоран, *op. cit.*, страна 178.

Према првобитном решењу усвојеном у параграфу 399. ОАГЗ трећина блага је припадала држави. Од остале две трећине једна је припадала налазачу, а друга власнику земљишта. „Ако је власност земљишта подијељена, трећина припада на једнаке дијелове власнику врховному и користовному“. Одредбе овог параграфа промењене су Одлуком НЈ. Величанства од 31. марта 1846: „У оквиру блага у опће, дакле и у обзиру налаза археологичних увида се од сада трећина, која по параграфу 399. Опћега грађ. законика припада имовини државној; има се дакле благо без одбитка ове трећине располовити на једнаке дијелове између налазника и власника земљишта, раздијелити између власника врховнога и користовнога“.³⁵

Ко је приликом открића блага крив за недопуштenu радњу, ко је без знања и воље власника који користи земљиште, потражио благо или „затајио налазак“, његов део ће припасти потказивачу, а ако њега нема, држави (параграф 400. ОАГЗ).

Радницима који случајно нађу благо припада део блага исто као и као налазачима блага. Али ако их је нарочито унајмио власник да траже благо „треба да се задовоље својом уредном плаћом“ (параграф 401. ОАГЗ).

Српски грађански законик је, регулишући институт скривеног блага, у основи, преузео првобитна решења ОАГЗ из параграфа 399. Српски грађански законик као сокровиште (закопано благо) сматра посебну врсту скривених ствари. Оне су, наиме, закопане, узидане или „друкче сакривене“, а састоје се „у новцу, злату или сребру, у накиту, драгом камењу, или другим драгоценостима, које су тако дуго сакривене лежале, да се њихов господар дознати и пронаћи не може“ (параграф 250. СГЗ). Од нађеног блага једна трећина припада „правитељственој каси“, једна трећина ономе ко је нашао, а једна трећина ономе на чијој се земљи благо нашло. Али, ако је налазач уједно и власник земљишта припадају му две трећине блага (параграф 251. СГЗ).

Трећина блага не припада лицу које је било ангажовано да благо нађе, или је нађено благо утајио, па се после то дознало. У првом случају ангажовано лице прима награду (плату), а у другом случају

³⁵ *Opći austrijski građanski zakonik* (uredio F. J. Spevec), Tisak i naklada Knjižare I. Hartmana, Zagreb, 1899, страна 131.

трећина блага припада потказивачу. Ако нема потказивача утајено благо припада „општеној каси“ (параграф 252. СГЗ). Уколико радници, ангажовани за неки други посао, „случајно на сокровиште наиђу, онда њима као находницима једна трећина припада“ (параграф 253. СГЗ).

Појам блага одређен је најпотпуније у Општем имовинском законнику: „Под ријечју благо (које се може присвојити) закон разумијева: сребро, злато, драго камење, новце и све што је израђено из драгоцјених ковова, као и друге ствари повеће вриједности које је неко закопао, узидео, трајно сакрио, или су на који било начин (на пр. необичним превратом или догађајем од какве природне силе) запале у тако сакривено мјесто, да су оне, од времена коме паметара нема, изван власникова досега“ (члан 844).

Општи аустријски грађански законик и Српски грађански законик одређују да један део нађеног блага припада увек држави (једна половина или једна трећина). Општи имовински законик садржи друкчија правила. Лице које у свом добру (у земљи, у зиду, у гомили итд.) нађе благо „и узме га, бива сасвим његово“. Ако налазач благо нађе у туђем добру „и то поштеним незломисленим начином“, благо се дијели на два једнака дијела: један дио бива нашаоцу, а други власника земље у којој је нађено“ (члан 79. ОИЗ). Нема право на благо онај ко „криомице нађе благо у туђој земљи (79) или га нађе премда је господар земље нарочито забранио да се благо у њој тражи, или сакрије што нађе, неће ништа од тога примити, него ће све запасти власнику земље“ (члан 80. ОИЗ).

Да би се могло утврдити да ли је оно што је нађено право благо или није налазач је у обавези да о свом налазу обавести „јавну Власт“, која је дужна да одмах темељито извиди случај и утврди да ли је реч о благу или је ствар изгубљена (на ту ситуацију примењују се правила чл. 82 – 90. ОИЗ).

6. Налаз скривеног блага у упоредном праву

Француски грађански законик из 1804 (ЦЦФ) дефинише благо (*un tresor*) као сваку сакривену или закопану ствар на којој лице (које је нађе) не може доказати своје власништво и које се открива случајно

(члан 716. став 2). Власништво на благау припада ономе који га нађе у свом земљишту; ако је благо нађено у земљишту неког другог половина припада оном ко га је нашао, а друга половина је власништво власника земљишта (члан 716. став 1. ЦЦФ).

Право на хартије од вредности бачене у море, на предмете које је море избацило, ма које природе били, на биљке и траве које расту на обалама мора, регулисано је посебним прописима. Иста је ситуација и са изгубљеним стварима чији се власник не појављује (члан 417. ЦЦФ).

У француској судској пракси наводи се више случајева када се сматра да је ствар сакривена. Тако се као сакривена ствар сматрају комади злата у рушевинама једне зграде. Ти комади су били сакривени у специјалној рупи и нису били уништени или затрпани ни бомбардовањем (*Paris*, 9. nov. 1948: JCP 49, II 4976, *note Carbonnier*). Исто је било и са накитом које је пронађено у једној пошти за телефонирање (*Ruen* 2. mai 1990: *Juris-Data* n. 042067), за комплет од 152 галска новчића (*TGI Le Mans* 7. sept. 1999: JCP 2000, II, 10258, *note Saujot*).³⁶

Швајцарски грађански законик из 1907. (ЦЦС) као благо сматра ствари које нису одређене у тренутку њиховог откривања, које су закопане или сакривене дуго времена тако да се не зна више њихов власник. Благо постаје својина оног коме припада непокретна или покретна ствар у коме је пронађено. Али и када је благо пронађено у непокретној или покретној ствари налазача он не може располагати благом које има научни значај. Онај који је открио благо има право на одговарајућу накнаду која не премашује половину вредности блага (члан 723. ЦЦС).

Грађански законик Грчке из 1940. (ЦЦХ) прописује да: „Онај који је нашао и узео у посед једну покретну или непокретну ствар пажљиво сакривену у једној другој покретној или непокретној ствари, већ тако дуго да се више не може одредити власништво (благо) постаје власник половине већ споменуте ствари. Друга половина припада власнику ствари у којој је благо било сакривено“ (члан 1092).

У енглеском праву нађено благо се дефинише као новац, ковани новац, израђени златни предмети, сребрно посуђе или полуге (златне) намерно сакривене у земљу или друга приватна места, које је непознатог

³⁶ Lucas Andre i Catala Pierre, *Code civil 2001*, Litec, Paris, стр. 425. и 426.

власника.³⁷ Та имовина је припадала Круни. То се односи само на благо које је било намерно скривено. Ако то није случај и благо је само изгубљено налазач, а не Круна, стиче право својине на тим покретним стварима. Међутим, ако налазач брзо пријави налазак блага и преда га Круни, ствар му се враћа, а ако су потребне за музеј плаћа му се њихова противвредност.

Круна нема право на нађено благо, ако предмети нису златни и сребрни. Према одлуци (1982) 1 E. R. 524 *Court of Appeal*, римски новац из III века од сребра смањене вредности, који садржи само 0,2 – 18% сребра, нађени у области *Coleby, Lincs*, није нађено благо и стога није власништво Круне.³⁸ Ако су ствари биле изгубљене или напуштене, налазач стиче право да их поседује.

Акт о благу из 1996. године променио је Закон из ове области. Овај акт и Обичајни Кодекс односи се само на Енглеску, Велс и Северну Ирску. Дефиниција блага сада укључује све предмете у последњих 300 година и који садрже више од 5% племенитих метала (осим једног новчића). Круна сада има право да преузме сво благо, али ће платити награду за проналажење. Закон предвиђа за оног ко не пријави налазак блага максималну новчану казну од 5.000 фунти или затвор до три месеца (или обоје). Обичајни кодекс утврђује правила као што су, које ствари треба пријавити, како добити савет од музеја и археолога и у случају великог налаза блага. Управа полиције исплаћује награду, укључујући и накнаду за власника земље и награду за проналазача.³⁹

Грађански законик Руске Федерације из 1994⁴⁰ (ГКРФ) налаз блага (клад) регулише у члану 233. Благо је новац или драгоцени предмети закопани у земљу или скривени на други начин чији власник не може да се утврди или је по закону на њих изгубио право. Оно постаје својина лица коме припада имовина (земљишна парцела, зграда итд.), где је благо било скривено и лица која су нашла благо, на једнаке делове, осим ако се другачије не договоре. Ако је нашло благо лице

37 Smith and Keenan s, *English Law*, Pitman publishing, London, 1987, страна 105.

38 *Ibidem*.

39 *A Dictionary of Law*, Oxford University press, Oxford, New York, 1997, страна 473.

40 Први део Законика ступио је на снагу 1. јануара 1995. на основу члана 1. Федералног закона о ступању на снагу првог дела Грађанског законика Руске Федерације.

које је извршило ископавање или трагање за драгоценостима, без сагласности власника земљишне парцеле или друге имовине, где је благо било сакривено, благо подлеже предаји власнику земљишта или друге имовине, где је било пронађено благо.

У случају да се пронађено благо садржи споменике историје или културе, подлеже предаји у државну својину. При томе, власник земљишне парцеле или друге имовине, где је благо било сакривено, и лице које је пронашло благо, имају право да приме богату награду у размери од 50% од вредности блага. Богата награда дели се међу тим лицима на једнаке делове, ако договором међу њима није другачије предвиђено.

Ако благо пронађе лице које је извршило ископавање или трагање за драгоценостима без сагласности власника имовине, где је благо било сакривено, награда налазачу не исплаћује и благо у потпуности припада власнику имовине.

Наведена правила се не примењују на лица чији је круг радних или службених дужности ископавање или трагање усмерено на проналажење блага.

Грађански законик Холандије из 1994 (ГЗХ) налаз блага регулише у књизи 5, члан 13. Кодекс одређује да је благо по себи драгоценост ствар, која је била сакривена тако дуго, да се власник више не може утврдити. Нађено благо припада на једнаке делове ономе ко га пронађе и власнику покретне или непокретне ствари у којој је било нађено благо.

Онај ко нађе благо дужан је о томе да обавести власника ствари у којој је благо нађено. Ако никакву обавест није учинио или није јасно коме ствар припада општина може да затражи предају нађеног блага на чување у општину до проналаска правог власника.

Члан 140. став 1. Закона о власништву и другим стварним правима Хрватске одређује да се у смислу тог закона, благом сматрају новац, драгоцености и друге ствари од вредности које су биле сакривене тако дуго да се више не може утврдити ко им је власник. Налазач је дужан узети нађено благо у државину за Републику Хрватску, чиме она, ако заиста нема власника, постаје власништво Републике Хрватске. Налазач и власник непокретности у којој је нађено благо имају право на примерену награду од Републике Хрватске, која не може бити мања од награде каква би била за нађену туђу ствар ни већа од вредности

нађеног блага, а имају право и на накнаду нужних трошкова.⁴¹ Једна половина ове награде припада налазачу, а друга половина власнику непокретности. Ако је неко од њих покушао прикрити налаз блага, он нема право ни на какву награду ни накнаду. Република Хрватска се може ослободити обавезе исплате награде и накнаде трошкова за благо, тако да се одрекне ствари и налазачу и власнику непокретности преда благо у самосталну судржавину (члан 140. ст. 2 – 8. ЗВДСП).⁴²

Решење Закона о власништву и другим стварним правима је, скоро у целости, преузео Закон о стварним правима Републике Српске, с тим што је прописао да нађено благо постаје својина јединице локалне самоуправе на чијој је територији пронађено (види члан 125).

Истакнута правила о налазу скривеног блага, усвојена у земаљама европског континенталног правног круга, у основи су преузета из римског права. У једном броју правних система на нађеном благу стиче се својина у целости или на једном делу (у француском, швајцарском, холандском и руском праву), док у другим правним системима нађено благо постаје својина државе, а налазач има право на одговарајућу награду (у енглеском праву, праву Републике Српске). И када је предвиђено да се на нађеном благу стиче својина, ово правило не важи ако је нађено благо од научног, културног или историјског значаја – ове ствари постају својина државе, а налазач има право на исплату одговарајуће награде.

7. Налаз скривеног блага у позитивном праву Србије

У правној литератури се истиче да нема позитивних прописа о налазу скривеног блага и да судска пракса не примењује правна правила из параграфа 251. СГЗ и параграфа 399. ОАГЗ.⁴³ По једном мишљењу, налаз скривеног блага је посебан случај налаза изгубљених

⁴¹ Налазач има право на налазнину у висини од 10% од прометне вредности ствари, а и на накнаду нужних трошкова које је имао у вези са нађеном ствари (види члан 137. ЗВДСП).

⁴² Види потпуније: Simonetti Petar, *Prava na nekretninama*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2009, str. 45. i 46; Gavella Nikola, Josipović Tatjana, Gliha Igor, Belaj Vlado i Stipković Zlatan, *op. cit.*, strana 376; Rašović Zoran, *op. cit.*, страна 178.

⁴³ Рашовић Зоран, *op. cit.*, страна 179; Станковић Обрен и Орлић Миодраг, *Стварно право*, Номос, 2001, страна 120.

ствари. Ако је нађено скривено благо поступа се по одредбама Упутства о поступању са изгубљеним стварима коју је Влада ФНРЈ донела 31.10.1949. године.⁴⁴ Лице које нађе ствар дужно је да пријави налазак и ствар преда месном, односно градском народном одбору или најближој станици народне милиције на чијем је подручју ствар нађена. Одбор или милиција сачињава о томе записник и предузима мере чувања ствари и проналажења лица које је ствар изгубило. Ако се то лице пронађе ствар ће му се предати, а оно ће платити трошкове чувања и награду налазачу која износи 15 %. Уколико се за време од једне године од дана пријаве да је ствар нађена, не нађе власник ствари она постаје „општенародна имовина“ под управом народног одбора коме је ствар предата. Ово Упутство према мишљењу једног броја правних писаца, би на случај налаза скривеног блага, требало применити по аналогији.⁴⁵

Ако нађено скривено благо има својство културног добра (што је честа појава), на тако нађено благо примењује се Закон о културним добрима (ЗКД)⁴⁶. Културна добра су ствари и творевине материјалне и духовне културе од општег интереса. У покретна културна добра (налаз скривеног блага има у виду само покретне ствари) Закон сврстава уметничко – историјска дела, архивску грађу и старе и ретке књиге (члан 2. ЗКД). Закон прописује која су добра од изузетног значаја, а која од великог значаја (члан 5. ЗКД).

Културно добро или добро, које ужива претходну заштиту (члан 27. ЗКД)⁴⁷, без обзира да ли је у земљи или води, или је из ње извађено, у државној је својини (члан 12. ЗКД). Лице које изнесе или извезе у иностранство културно добро или добро које ужива претходну заштиту, без претходног одобрења надлежног органа, чини кривично дело из члана 221а Кривичног законика Србије.⁴⁸

44 Визнер Борис, *op. cit.*, страна 270.

45 Станковић Обрен и Орлић Миодраг, *op. cit.*, страна 120; Рашовић Зоран, *op. cit.*, стр. 179. и 180.

46 „Службени гласник РС“, број 71/94.

47 Ствари и творевине за које се претпоставља да имају својства од посебног значаја за културу, уметност и историју, уживају претходну заштиту у складу с одредбама овог закона (члан 4. Закона о културним добрима).

48 „Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр. и 72/2009.

Делатност археолошког ископавања и истраживања могу обављати установе заштите културних добара (члан 17. ЗКД). Ко ван организованог истраживања ископа из земље, односно извади из воде добро које ужива претходну заштиту, дужан је о томе одмах, а најкасније у року од 24 часа, да обавести надлежну установу заштите културних добара и министарство за унутрашње послове. Налазачу те ствари припада новчана награда, ако у откривању ствари нису коришћена средства буџета. Награду утврђује установа заштите којој се предмет даје на чување (члан 28. ЗКД).

Само за нађено благо, које не ужива претходну заштиту или није културно добро по Закону о културним добрима, поставља се питање: која правила применити - Упутство о поступању са изгубљеним стварима, правна правила из раније важећег СГЗ (ОАГЗ) или се на овај институт могу аналогно применити неки други закон?

Иако се у правној литератури предлаже аналогна примена Упутства о поступању са нађеним стварима из 1949, сматрамо да се оно не може применити на потпуно другачију ситуацију – на налаз изгубљеног блага, када, због протеча времена није могуће утврдити ко је власник ствари. Нађене ствари које има у виду Упутство разликују се од изгубљеног блага. Власник који је изгубио или затурио ствар или му је она украдена, није престао бити њен власник. Због тога се претпоставља се да таква ствар има власника. Ствар се често губи или краде на јавним местима (на аутобуској или железничкој станици, у метроу, на улици). Благо се налази на скривеним местима (најчешће у земљишту али и у зиду куће или некој покретној ствари) и за њега се претпоставља да нема власника због дугог протеча времена.

Аналогија се може применити када постоје два слична случаја и то: први случај, који је регулисан правном нормом и други случај који је нерегулисан. На нерегулисани други случај може се применити норма којом је регулисан први случај само ако је други случај сличан првом.⁴⁹

Правна правила, садржана у грађанским законцима који су важили у првој Југославији, на основу овлашћења из Закона о неважности правних прописа донетих пре 6. 4. 1941. године и за време

⁴⁹ Лукић Радомир, *Теорија државе и права, II. Теорија права*, Завод за издавање уџбеника и наставна средства, и Београдски издавачки графички завод, Београд, 1995, страна 268.

непријатељске окупације⁵⁰ могу се примењивати на односе који нису уређени важећим прописима, а нису у супротности са Уставом и принудним прописима (види члан 4. Закона). Нађено скривено благо које је културно добро (или ужива претходну заштиту) регулисано је Законом о културним добрима. Стога се на ове случајеве не могу применити правна правила из СГЗ и ОАГЗ. Судска пракса је, међутим, заузела другачији правни став.

У једном случају, налазач је на туђем земљишту пронашао (ископао) златну појасну гарнитура. Пошто је представљала културно добро постала је својина државе, а налазачу припада награда на основу члана 28. Закона о културним добрима. Власник земљишта у коме је златна појасна гарнитура нађена је поднео тужбу захтевајући, такође, награду. Нижестепени судови су такав захтев власника земљишта одбили. Врховни суд Србије, у решењу Рев. 3471/2003. до 12. 03. 2004. године⁵¹ усваја следећи став: „Околност да је одредбом члана 28. Закона о културним добрима прописано да новчана накнада за ископано културно добро од изузетног значаја припада само налазачу не може водити искључењу права која по том основу припадају и власнику земљишта на коме је скривено благо ископано“.

Овај став је прихватљив али не и сви разлози образложења и упутство које је дато нижестепеним судовима. Тужилац захтева исплату новчане награде, а Врховни суд Србије сматра да се она мора одредити применом правних правила из члана 250. и 251. СГЗ. Наиме, према одредбама параграфа 251. Од нађеног сокровишта (скривеног блага) „припашће једна трећина правителственој каси, једна трећина ономе, који је нашао, а једна трећина ономе, на чијој се земљи нашло“. Ова одредбе не говоре о накнади него о сусвојини на нађеном благу, а ту могућност изричито искључује члан 12. Закона о културним добрима. Примена наведених правних правила је противна принудним прописима. У конкретном случају требало је аналогно применити члан 28. Закона о културним добрима и на власника земљишта у коме је нађено културно добро. Власник земљишта има право на награду, исто као и налазач, коју решењем одређује установа заштите културног добра, којој се предмет даје на чување. Решење установе

50 «Службени лист ФНРЈ», бр. 86/46.

51 Сентенца и део образложења преузети су са paragraf.net.

заштите културних добара има карактер управног акта, а доноси се по дискреционој оцени.

Сличан је случај и када је нађено скривено благо, које није културно добро. На налаз скривеног блага, које није културно добро, аналогно ће се применити одредбе члана 28. Закона о културним добрима – тј. да је то благо државна својина, а да налазачу награду одређује установа заштите културних добара, којој се предмет предаје на чување. Само је установа заштите културних добара у могућности да поуздано утврди да ли је нађено благо културно добро.

8. Нацрт Закона о својини и другим стварним правима Србије из 2007.

Нацрт Закона о својини и другим стварним правима Србије из 2007. (Нацрт) налаз блага регулише у одељку 18. Откривени новац, злато, сребро, накит, драго камење, ствари израђене од племенитог метала или драгог камења и друге драгоцености, које су тако дуго биле скривене да се поуздано не може утврдити ко им је власник (скривено благо), својина су државе (члан 184. Нацрта). Налаз блага је, сходно томе, оригинарни начин стицања права својине од стране државе.

Налазач блага је у обавези да надлежном органу пријави налаз блага, као што је то предвиђено у скоро свим законцима који регулишу овај институт. Налазач и власник непокретности у којој је благо откривено, имају право на награду од по 25% од вредности блага. Ако је исто лице налазач и власник непокретности у којој је благо сакривено, има право на награду у висини од 33% вредности блага. Ако је благо велике вредности, суд, према околностима случаја, смањује износ награде, али тако да није мања од 8% вредности блага. Суналазачи деле награду на једнаке делове, а лице које прећути налаз блага губи право на награду (члан 187. Нацрта). Уколико је скривено благо по одредбама закона културно добро, налазач има право на увећање налазачеве награде из разлога правичности (члан 188. Нацрта).

С обзиром да је по закону нађено скривено благо у целисти својина државе, награда од по 25% вредности нађеног блага за налазача и власника непокретности, односно од 33% вредности блага ако је исто лице налазач и власник непокретне ствари је претерано

велика. Уколико ово решење остане неизмењено тада би израз „награда“ требало променити у израз „противвредност“. Истина, суд, по слободној оцени, може заузети став да је нађено благо „велике вредности“ и у том случају може смањити износ награде, али тако да није мања од 8% вредности блага. Осим тога, ако је нађено благо културно добро „налазач има право на увећање налазачке награде из члана 187. овог законика из разлога правичности“ (члан 188. Нацрта) – то значи и више од 25 % односно 33%. Ови уопштени правни стандарди („благо велике вредности“, разлози правичности“) били би и у пракси тумачени на различите начине, створили би неизвесност, а омогућили би и злоупотребе.

Одредбе о благу, које предвиђају високу награду за нађено благо, и када би налаз блага био пријављен надлежном органу, определиле би још већи број лица (од оних који и данас тајно ископавају благо, не пријављују га и продају на „црном тржишту“) да траже благо. Мотивисани богатом наградом, а у ствари, недозвољеним и нестручним ископавањима, могу бити оштећена многа културна добра.

Чини се да писци правила о налазу блага у Нацрту нису имали у виду добре одредбе Закона о културним добрима. Према одредбама члана 112. Закона о културним добрима ископавање и истраживање археолошких налазишта обавља научна установа или установа заштите, у складу са тим законом (став 1). Министарство надлежно за послове културе одобрава археолошко ископавање и истраживање археолошког налазишта (став 2) и то под строгим условима прописаним ставом 3. истог члана. Ипак, ко ван организованог истраживања ископа из земље, односно извади из воде добро које ужива претходну заштиту, дужан је да о томе одмах, а најкасније у року од 24 часа, обавести надлежну установу заштите културних добара и министарство унутрашњих послова.

Налазачу добра припада новчана награда ако у откривању ствари нису коришћена средства буџета, а висину награде утврђује установа заштите којој се предмет даје на чување (члан 28. Закона о културним добрима). Нема никакве препреке да и за нађено благо које не ужива претходну заштиту и није културно добро (о каквом благу је реч то најкомпетентније може утврдити установа заштите којој се благо предаје) награду одређује и исплаћује та установа, а не суд.

Нацрт садржи неодређене појмове као што су: “надлежни државни орган”, “овлашћено лице”, тако да није јасно коме органу се предаје нађено благо. Одељак 18. носи наслов “Налаз блага” (а затим поднаслов Скривено благо) иако је правнотехнички било исправније у наслову одељка 18. употребити израз “налаз скривеног блага” итд.

*Full Professor Ilija Babić, PhD
Faculty for European Law and Political Studies, Novi Sad
Singidunum University, Belgrade*

FINDING TREASURE TROVE

Summary

Finding treasure trove means the acquisition of the right of ownership in movable property according to law (the right of ownership is not derived from the right of predecessor). Treasure trove is defined as a valuable movable property, hidden in an immovable property for so long that its true owner can not be find out, and which formerly belonged to someone.

Finding treasure trove principle is not regulated by the positive law, and the Draft Law on ownership and other real rights of the Republic of Serbia (2007) defines finding treasure trove in its articles 184–188.

*In this paper, the author deals with the notion of treasure trove, rights and obligations of its finder and the acquisition of the right of ownership in treasure trove. Through comparative analysis, he considers provisions of the European civil codification related to finding treasure trove principle. He gives a critical review of the actual state of Serbian legislation (the Instruction on how to deal with found objects prescribed by the Government of the Federal People’s Republic of Yugoslavia in 1949 is still in force and similarly applied to finding treasure trove), provisions of the Draft Law on ownership and other real rights related to finding treasure trove, and, *de lege ferenda*, he claims for adoption of different legal definitions of this principle.*

Key words: *treasure trove, lost property, comparative law, national sources of law*

